

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Хмельницький національний університет
Запорізький національний університет

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

23-24 жовтня 2019 року

Бердянськ
2019

УДК 378.091.2:[364.4.08+37.043.2-056.2/.3](082)

П 70

*Рекомендовано ухвалою вченої ради Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
(протокол № 5 від 28.11.2019 р.)*

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: збірник наукових статей / Бердянський державний педагогічний університет ; укладач Петровська К. В. – Бердянськ, 2019 - 274 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.2:[364.4.08+37.043.2-056.2/.3](082)

П 70

© Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти, ФДССО, БДПУ, 2019

Вагомою ознакою розвиненої держави, як показує міжнародний досвід, є соціально зорієнтована нормативно-правова база, побудова цілісної системи раннього втручання, міжвідомча та міждисциплінарна взаємодія і залучення громадського та приватного сектору, активізація сім'ї, членів громади задля допомоги дітям. Проте, на нашу думку, слід здійснити низку організаційних заходів щодо формування та функціонування системи раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційні моделі соціальних послуг: Проекти Українського фонду соціальних інвестицій / за редакцією Н.В. Кабаченко. – К.:ЗАТ «ВІПОЛ», 2006. – 320 с. С. 126-148.

2. Кравченко Г.Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ / Г.Ю. Кравченко, Г.О. Сіліна. – Х.: Вид-во «Ранок», 2014. – 176 с. С.18-23.

3. Нечипоренко В.В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції : [монографія] / В.В. Нечипоренко. – Запоріжжя : Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. – 520 с.

4. Раннє втручання. Розвиток дитини і підтримка сім'ї [електронний ресурс]. – [http:// rvua.com.ua/](http://rvua.com.ua/).

Сташук О.О. Соціально-педагогічні аспекти організації ранньої соціальної реабілітації в зарубіжних країнах // О.О. Сташук // Педагогічні науки. – 2017. – Випуск LXXIX. Том 1. С.216-224.

Н. Захарова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

А. Сердюченко,

здобувач вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК 364-021.64

РАННЄ ВТРУЧАННЯ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянута актуальність системи раннього втручання як моделі міждисциплінарної сімейно-центрованої, комплексної допомоги дітям раннього віку з порушеннями психофізичного розвитку та супроводу їхніх родин.

Проаналізовано досвід роботи Благодійного фонду «Інституту раннього втручання» та досвід розвитку служб раннього втручання в Україні. Наведені фактори ризику, які можуть

загрожувати розвитку дітей у майбутньому та необхідність їх попередження на ранніх етапах.

Ключові слова: раннє втручання, психофізичний розвиток, реабілітація, служба раннього втручання, дитина з особливими потребами.

The article deals with the system of early intervention as a comprehensive assistance to children of early and preschool age with disorders of psychophysical development and support of their families. Basic principles of activity of early intervention programs and necessity of their functioning in the territory of Ukraine are revealed.

The main goals of the Foundation for Early Intervention and the experience of developing early intervention services in Ukraine are outlined.

These are the risk factors that may threaten the development of children, limit future social and economic opportunities, and increase the likelihood of mental and physical health problems.

Keywords: early intervention, psychophysical development, rehabilitation, early intervention service, child with special needs.

Актуальність розвитку система раннього втручання не достатньо визнана в наш час, за умови, що є обов'язковою та необхідною. Послуга раннього втручання дозволяє вчасно виявити у дитини порушення у психічному чи фізичному розвитку та сприяти ранньому попередженню розвитку вади. Якщо вчасно виявити у дитини затримку психофізичного розвитку, це дасть можливість попередження тяжких хвороб, які можуть виникнути у майбутньому. Система раннього втручання – це великий крок задля збереження життя багатьох дітей і успішної їх соціалізації.

Так чому ж система раннього втручання повноцінно не функціонує? Саме ця проблема хвилює багатьох науковців та практиків системи соціального обслуговування.

Проблему раннього виявлення вад психофізичного розвитку дитини, підтримки сім'ї, яка виховує дітей з інвалідністю, способи забезпечення правового захисту таких сімей, допомогу в реабілітації дітей з особливими потребами вивчали вчені О. Безпалько, О. Дікова-Фаворська, А. Капська, А. Колупаєва, Т. Комар, А. Шевцов, Г. Кукуруза, Г. Герасим та інші.

Метою статті є теоретичне обґрунтування необхідності розвитку системи раннього втручання і соціальної реабілітації дітей з особливими потребами в Україні.

Раннє втручання – міждисциплінарна сімейно-центрована система допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку та дітям груп біологічного і соціального ризику, спрямована на покращення розвитку дитини та підвищення якості життя родини [2].

Раннє втручання надає свої послуги, насамперед, дітям перших років життя, оскільки раннє виявлення біологічних та соціальних факторів ризику щодо порушення розвитку дитини дає можливість своєчасно почати інтенсивну допомогу, коли розвиток дитини особливо піддається впливу і є можливість попередити ускладнення розвитку дитини. Підходи до раннього втручання часто зосереджуються

на підтримці чотирьох ключових аспектів розвитку дитини – її фізичного, когнітивного, поведінкового та соціального.

Більшість науковців запевняють, що раннє втручання має найкращий результат, коли пропонується протягом перших кількох років життя [4].

Раннє втручання – це система допомоги, яка спрямована на покращення розвитку дитини, запобігання її інвалідності та підвищення якості життя родини.

Раннє втручання – це програми міждисциплінарної допомоги дітям з особливостями розвитку від народження до 6 років та їх сім'ям.

Раннє втручання – це сумісна робота батьків та фахівців з розробки та реалізації програми розвитку дитини.

Раннє втручання – це система допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку, а також дітям, які знаходяться у групі біологічного та соціального ризику [1]. Головна мета – якомога раніше виявити та провести комплексу діагностику недугу. Втрутитися у проблему раніше, ніж вона втрутиться в життя сім'ї – такий принцип послуг раннього втручання. За оцінками експертів її, наразі, потребують майже 250 тис маленьких українців. Діти та батьки можуть розраховувати на підтримку фахівців різного профілю: від соціального працівника, соціального педагога до реабілітолога, психолога, логопеда й невропатолога.

Розглянемо досвід розвитку служб раннього втручання в Україні. Визнаним досвідом є робота харківських фахівців з розвитку служби раннього втручання. З 1999 р. за ініціативою співробітників Інституту охорони здоров'я дитини та підлітків АМН України, Харківського педагогічного університету створюється благодійний фонд (далі – БФ) «Інститут раннього втручання» у м. Харкові [3]. Основними цілями Благодійного фонду «Інститут раннього втручання» є:

- надання допомоги дітям і сім'ям відповідно до міжнародних стандартів теорії і практики раннього втручання;
- створення в Харкові і Харківській області мережі раннього втручання як системи послуг, територіально наближених до сімей, які мають дітей групи ризику та дітей-інвалідів від 0 до 3 років;
- підтримка процесу самоорганізації батьків у групи самопомоги і розвитку різних форм взаємодії батьків;
- формування в суспільній свідомості гуманного ставлення до сімей, які мають дітей з особливими потребами;
- створення умов для розвитку потенційних можливостей дітей з особливими потребами та їх сімей і допомогу в їх адаптації в суспільстві;
- здійснення діяльності щодо захисту прав дітей з особливими потребами та їх сімей.

Для надання послуг раннього втручання в 2000 році на базі БФ «Інститут раннього втручання» створено Центр раннього втручання. В основу роботи Центру покладено філософія і світовий досвід системи раннього втручання (Early Intervention), який фахівці освоювали при співробітництві з колегами з США, Канади, Угорщини, Великобританії, Швеції, Росії, Молдови та ін.

Головна мета Центру раннього втручання :

- допомога дитині з самого народження в індивідуальному розвитку;
- допомога родині у створенні навколо дитини розвиваючого середовища;
- сприяння нормалізації життя дитини та її сім'ї і їх інтеграції в суспільство.

З 2000 року Центр опікується розвитком мережі центрів раннього втручання в Харківській та інших областях України [3, 5].

Для забезпечення дітей від інвалідності на Дніпропетровщині також запроваджують систему раннього втручання, орієнтовану не тільки на реабілітацію дитини, а й на збереження родини, формування відповідального батьківства. Відкрите «зелене світло» командам підтримки. У Дніпропетровській області їх працює сім - у Дніпрі, Кам'янському, Нікополі та Кривому Розі. Послугою раннього втручання користуються майже 200 сімей. Практика доводить, якщо дитину вчасно взяти під контроль фахівців, вона може уникнути інвалідності.

Добре відомі фактори ризику, які можуть загрожувати розвитку дітей, обмежувати майбутні соціальні та економічні можливості та збільшувати ймовірність виникнення проблем із психічним та фізичним здоров'ям: алкогольна залежність, тютюнопаління, наркотична чи психічна залежності батьків чи оточення. Ці фактори існують на різних рівнях життя дитини - на рівні особистості, сім'ї, громади та суспільства і взаємодіють комплексно.

Фактори ризику не є детермінованими або прогнозуючими на індивідуальному рівні: вони не можуть точно сказати, якій дитині знадобиться допомога. Але вони можуть допомогти визначити дітей, які є вразливими та яким може знадобитися додаткова підтримка. Дослідження показують, що раннє втручання найкраще працює, коли воно стає доступним для дітей на основі попередньо визначених ризиків.

Раннє втручання також спрямовано на попередження трьох ключових «загроз» розвитку дитини, які сильно пов'язані з несприятливими наслідками в підлітковому та дорослому віці: жорстоке поводження з дітьми, зловживання наркотиками та ризикована сексуальна поведінка.

Отже, раннє втручання є комплексом допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку та дітям груп біологічного і соціального ризику, спрямованим на покращення розвитку дитини та підвищення якості життя родини. Раннє втручання лише утверджується на території України і є необхідною умовою щасливого та здорового майбутнього дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кукуруза Г.В. Модель послуг ранньої реабілітації та інтеграції дітей з особливими потребами // Як організувати інноваційні соціальні послуги для дітей з особливими потребами. Моделі та документи. Рання інтеграція та інклюзивне навчання / Авт. кол.: О.О. Савченко, Г.В. Кукуруза, Ю.М. Швалб та ін.; упоряд. Л.Л. Сідельнік. - К.: ТОВ «ЛДЛ». - 2007. - С. 96-116.

2. Міхановська Н.Г., Кукуруза Г.В., Кравцова А.М. та ін. Процедура оцінки розвитку дітей раннього віку в системі раннього втручання: методичні рекомендації (Узгоджено АМН України та МОЗ України). – Харків, 2005. – 29 с.

3. Міщук Т. Чи буде в Україні надаватися послуга «раннє втручання»? // НейроNews, №5/3, вересень 2011

4. King, G., Strachan D., Tucker M. et all. The Application of a Transdisciplinary Model for Early Intervention Services // Infants & Young Children. – July/September 2009 – Vol. 22 – Issue 3 – p 211-223.

5. Пасічник І.П., Кукуруза Г.В. Міждисциплінарна сімейно-центрована програма раннього втручання на етапі первинної медико-санітарної допомоги дітям // Перинатология и педиатрия. – №4 (56), 2013. – С. 105-107.

С. Онищенко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти,
трудового навчання та технологій
Бердянського державного педагогічного університету

УДК 375.31.5.018.43-056.21.3

РОБОЧІ ЗОШИТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглядаються особливості та можливості формування продуктивного навчального процесу на основі розробки електронних робочих зошитів з проблемно-орієнтованим викладом нового матеріалу за допомогою інтерактивних віртуальних експериментальних установок на уроках трудового навчання та технологій.

Ключові слова: електронний зошит, продуктивне навчання, суб'єктивно-нове знання, індивідуальний освітній продукт.

The article discusses the features and possibilities of forming a productive educational process based on the development of electronic workbooks with problem-oriented presentation of new material through interactive virtual experimental facilities in the lessons of labor training and technology.

Keywords: e-notebook, productive learning, subjective new knowledge, individual educational product.

Інклюзивна освіта в даний момент є інноваційним процесом, що дозволяє здійснити навчання, виховання і розвиток всіх без винятку дітей незалежно від їх індивідуальних особливостей, навчальних досягнень, рідної мови, культури, психічних і фізичних можливостей. Впровадження інклюзії забезпечує подальшу гуманізацію освіти, визнання прав осіб з обмеженими можливостями на доступну і якісну освіту, формування професійної педагогічної спільноти нового типу. Однією з умов інклюзії є наявність продуманої системи комплексного психолого-педагогічного супроводу, що